

RUSIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ – O DILEMĂ GEOPOLITICĂ ȘI GEOSTRATEGICĂ

RUSSIA AND THE EUROPEAN UNION – A GEOPOLITICAL AND GEOSTRATEGIC DILEMMA

Lt.drd. Alexandru CRISTIAN*

Afirmarea puterii ruse are elemente tangibile și intangibile. Cele tangibile sunt legate de resursele uriașe de gaz natural și capacitatea militară, iar cele intangibile de ideologiile neopanslaviste ale intelectualilor ruși. După anii 2000 s-a dezvoltat în Rusia un naționalism caracteristic unei voințe de afirmare pe scena globală.

The affirmation of Russian power has physical and metaphysical elements. The physical element is related to huge resources of natural gas and to the military capacity, while the metaphysical element is related to an ideology, panslavism, belonging to neo-Russian intellectuals. After 2000, the nationalism movement has increased in Russia, being characterized by the will to promote the nation on the world stage.

Cuvinte-cheie: geopolitică; geostrategie; Uniunea Europeană; colaps; creștere economică.

Keywords: *geopolitical; geostrategic; European Union; collapse; economic growth.*

Federația Rusă – un stat în plină afirmare globală

Principala provocare pentru Federația Rusă după implozia Uniunii Sovietice a fost instaurarea ordinii în noul spațiu rusesc și securizarea frontierelor. Impunerea unui control strict asupra teritoriului rusesc a fost o necesitate pentru ca noul stat să fie un stat modern și dezvoltat, altfel ar fi devenit un stat eșuat. Obstacolul major în calea dezvoltării Rusiei este infrastructura slab dezvoltată. Deși cifrele sunt impresionante, 86.200 de kilometri de căi ferate, 940.000 de kilometri de drumuri, 1.213 aeroporturi, 102.000 kilometri de navigații fluvială, infrastructura este învechită, deteriorată și prost amplasată pe suprafața țării¹. Vladimir Putin a impus Rusiei un plan pe zece ani, până în 2020, de modernizare a infrastructurii. Urbanizarea este mare în partea europeană a țării, 73%².

După colapsul economiei planificate, Rusia a implementat *Planul Șatalin*, planul de 500 de zile pentru a realiza transformarea și dezvoltarea economiei libere. Acest plan a fost însoțit de reforme necontrolate, de reglementare a spațiului economic și a datoriei externe de 100 de miliarde de dolari,

moștenită din perioada sovietică. Eșecul acestui plan a fost cauzat și de factorii socioeconomi, dar și de incapacitatea elitelor de a impune un plan coerent de dezvoltare a economiei ruse.

După eșecul acestor reforme inițiale a apărut o nouă categorie socială, beneficiarii tranziției. „Îmbogățiți peste noapte și coruptibili, noii oameni de afaceri au reprezentat o frână în creșterea și dezvoltarea economică a țării”³. „Creșterea economică din ultimul deceniu a scos la iveală grave disfuncționalități ale statului rus. Dependența excesivă de exporturi energetice, inegalitatea regională și industrială, retardul tehnologic, politic, mecanism economic autarhic și o povară financiară enormă reprezentată de cheltuielile militare”⁴.

După proclamarea independenței Federației Ruse și până în prezent a apărut o dilemă ce pare de nedreptățit pentru liderii politici, exercitarea libertăților civile și a drepturilor fundamentale în raport cu un stat slab cu reflexe totalitare. Statul rus are înrădăcinate aceste reflexe în istoria sa, iar libertățile sunt un apanaj al elitelor. Această dilemă încetinește Rusia în drumul afirmării ca mare putere.

Președintele Boris Elțin a demarat o serie de restricții progresive ale drepturilor civile cu scopul de a prezerva securitatea națională. Președintele Vladimir Putin a redus aceste restricții la nivel

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*
e-mail: alexandrucristian87@yahoo.com

general, dar a impus strategii de control mediatic, propagandă oficială și a redus unele drepturi și libertăți în mod selectiv.⁵

Cu tot efortul liderilor politici ai Rusiei țara rămâne un stat sărac, nesigur, unde abuzurile sunt la ordinea zilei. Criminalitatea rusă este una dintre cele mai dezvoltate din lume. Între anii 1991 și 2008 au avut loc 1.107 de atentate teroriste, în anul 1993 erau 5.000 de grupări criminale, iar în prezent sunt peste 100.000 de astfel de grupări⁶. Criminalitatea organizată se dezvoltă din fragilități instituționale, haos economic provocat de un capitalism emergent și sărăcirea unor ample sectoare sociale. De asemenea criminalitatea organizată este rădăcina haosului economic și marasmului social și este unul dintre factorii care deviază o țară de la dezvoltare către subdezvoltare.

„Rădăcinile acestui tip de naționalism sunt complexe, moștenire culturală slavă, ortodoxie, imperialismul rus, mitul percepției marii puteri sovietice, o idee conducătoare a statului paternalist și autoritar⁷. Ideologia dughinistă este una ofensivă, de cucerire și de impunere a puterii. Este un unilateralism și o vocație mesianică în perfectă concordanță cu aspirațiile Rusiei de mare putere. Am observat cum Rusia a devenit din colosul cu picioare de lut, puterea risipitoare sau uriașul fără putere.

Dilemele geopolitice ale Rusiei sunt complexe și necesită voință națională pentru a le rezolva. Pe lângă instabila „foame” de spațiu, Rusia a avut o teamă paroxistică față de vulnerabilitatea frontierei. Sindromul frontierei a impus ca după 1989 Rusia să creeze în jurul său o serie de state care să îi ofere un confort spațial necesar dezvoltării și afirmării ca mare putere. Conflictul din Georgia și Ucraina reflectă în mod sigur acest sindrom.

Politica externă rusă a valsat între Orient și Occident. În anii 1990, Rusia s-a deschis către Occident semnând START II, în 1993, Acordul de asociere și cooperare cu UE, în 1994, Acordul de Cooperare cu NATO, în 1997⁸. Această deschidere a putut fi posibilă datorită fragilității interne a statului rus, observăm că după consolidarea acestuia puterea rusă s-a axat pe crearea unei zone de securitate în jurul propriei frontiere clamând protecția minorităților ruse în exteriorul granițelor naționale.

Rusia a încheiat sfârșitul de secol XX ca o putere blândă, *soft power*, prin ajutorul economic oferit statelor CSI și participarea la importante

misiuni ale Organizației Națiunilor Unite. Politica externă a lui Elțîn a fost dusă pentru ca lumea să recunoască puterea rusă⁹.

„Venirea lui Vladimir Putin a produs o revigorare a puterii ruse. Regimul Putin a centralizat statul rus, a recuperat controlul asupra complexului militar-industrial și asupra principalelor complexe energetice, a întărit serviciile de informații pentru a combate terorismul și criminalitatea transfrontalieră și a dezvoltat un climat de securitate internă¹⁰.

Mulți analiști ruși consideră Rusia condusă de către Vladimir Putin, ca o democrație dirijată, este un sistem autocrat cu accente naționaliste, dar deschis către piața liberă și către emergența economică. „Mărirea importanței Rusiei pe plan internațional a fost realizată prin creșterea influenței asupra țărilor vecine, mărirea presiunii militare unde Rusia are interese și o agresivă diplomatie împotriva extinderii zonei euroatlantice¹¹. Acest drum pe care Rusia și l-a ales a produs o fractură majoră în relațiile cu Statele Unite ale Americii, dar și cu Uniunea Europeană. Rusia a intervenit în Georgia și în Ucraina numai pentru a-și afirma statutul de mare putere la nivel mondial. Dacă nu-și va rezolva serioasele probleme interne, Rusia este condamnată să devină o putere mare, blocată în trecut cu o economie bolnavă și cronică, cu disparități regionale uriașe cu mari șanse de fi scoasă din rândul puterilor emergente și trecute în linia a treia a dezvoltării mondiale.

Criza din Ucraina – o dilemă geostrategică

Situația din Ucraina a răcit relațiile Uniunii Europene cu Rusia. Deși Rusia este al treilea partener comercial și reprezintă o sursă mare de energie pentru Europa, ofensiva neoimperialistă a suspendat orice negociere între Uniunea Europeană și Rusia. Uniunea Europeană a retaliat puternic și a impus sancțiuni dure Federației Ruse.

Ucraina este o țară cu probleme mari, cu o birocrație mare, cu un nivel uriaș al corupției și cu strânse legături cu Rusia, prin intermediul unor cercuri de putere interne. Consiliul Uniunea Europeană-Ucraina din 2012 a subliniat progrese în domeniul justiției și implementarea unor reforme pentru a putea ca țara să înceapă negocierile pentru aderare¹². Ucraina are o relație dificilă cu Rusia, împart o graniță mare, minoritatea rusă este mare, iar statul rus este un partener comercial agresiv chiar coercitiv.

În anul 1994 s-a semnat Pactul de Cooperare și Înțelegere între Uniunea Europeană și Ucraina, iar primul Summit Uniunea Europeană-Ucraina a avut loc în 1997 și s-a axat pe tranziția economică și pe drepturile omului¹³. În anul 2005, Uniunea Europeană și Ucraina au semnat un Plan de Acțiune ce se axa pe reformarea complexă a structurilor sociale și economice. În mai 2009, Uniunea Europeană a deschis Parteneriatul Estic cu Ucraina, Belarus, Moldova, Azerbaidjan și Georgia. Acest partener întărește relațiile economice și politice ale Uniunii Europene cu fostele state sovietice. Scopul parteneriatului este încheierea unor noi acorduri de asociere a fostelor membre ale Uniunii Sovietice și promovarea democrației, pieței libere, economiei de piață și a dezvoltării sustenabile și buneii guvernante.¹⁴

Între 2009 și 2011, cooperarea a fost adâncită prin semnarea unor acorduri privind vizele. Uniunea Europeană a semnat, în 1999, cu Ucraina, Acordul Extins de Comerț Liber. De asemenea, Uniunea Europeană a scutit de viză cetățenii ucraineni care călătoreau o perioadă de timp limitată în spațiul european. De-a lungul timpului s-a observat un progres în Ucraina în domeniul stabilității, independenței, eficienței instituționale, garantării democrației, independenței justiției, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și combaterea corupției.¹⁵

Freedom House a denumit Ucraina, sub mandatul lui Viktor Iușenko, o țară liberă, după victoria lui Viktor Ianukovici, în 2010, țara a fost denumită parțial liberă. Raportul Freedom House descrie noi restricții impuse de regimul lui Ianukovici, dar și încălcarea flagrantă a drepturilor omului, prin torturi și violență exercitată de către autorități¹⁶.

Respingerea de către președintele Viktor Ianukovici a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană a declanșat revolta populară care l-a îndepărtat de la putere. Rusia a făcut presiuni uriașe asupra Ucrainei datorită importanței geostrategice a Ucrainei. „Țara este primul partener comercial al Rusiei, este o țară de tranzit a hidrocarburilor provenite din conductele rusești, frontiera Rusiei cu Ucraina este foarte întinsă și reprezintă un pericol strategic și o amenințare directă din partea zonei euroatlantice în viziunea rusă”¹⁷.

După invazia rusă în Ucraina, relația dintre Uniunea Europeană și Rusia s-a deteriorat. Rusia

este cel mai mare vecin al Uniunii Europene și al treilea partener comercial. Negocierile Acordului Uniunea Europeană-Rusia au fost înghețate după escaladarea conflictului din Ucraina. Uniunea Europeană și Rusia au sporit relațiile de cooperare după 1990 în diverse domenii cum ar fi economie, cercetare, educație și cultură, comerț, investiții și energie¹⁸. Cooperarea dintre cele două țări pe patru mari direcții de acțiune, economie și mediu, libertate, securitate și justiție, securitate externă, cercetare și educație.

Summitul de la Rostov din anul 2010 a însemnat un pas înainte în relațiile Rusiei cu Uniunea Europeană prin semnarea Parteneriatului pentru Modernizare, parteneriat ce se referă la societatea civilă, modernizare tehnică și economică, respectarea legii. Rusia și Uniunea Europeană au avut o colaborare strânsă pentru combaterea criminalității transfrontaliere, a crimei organizate, a terorismului în cadrul procesului de pace în Orientul Mijlociu¹⁹.

Din perspectiva Uniunii Europene, intervenția în Ucraina și anexarea Crimeii sunt ilegite și contravin normelor dreptului internațional. Ca răspuns la agresiunea împotriva țării, Uniunea Europeană a suspendat toate negocierile extinse cu Rusia, inclusiv cea referitoare la vize. De asemenea, Uniunea Europeană a impus un set de sancțiuni ce se referă la restricționarea accesului pe piața de capital europeană, suspendarea cooperării privind apărarea, suspendarea proiectelor de cercetare privind cercetarea și dezvoltarea tehnologiilor rare²⁰.

Banca Central Europeană și Banca Europeană de Reconstrucție a suspendat semnarea unor noi acorduri cu Rusia. Comerțul cu produse provenite din Crimeea a fost strict interzis, deoarece Uniunea Europeană nu recunoaște anexarea. Alte sancțiuni luate au fost înghețarea unor active rusești pe teritoriul european, interzicerea unor persoane din administrația rusă sau a celei din Crimeea de a călători. Rusia, ca măsură de răspuns, a interzis importul anumitor alimente din Uniunea Europeană²¹.

„Summitul Uniunea Europeană-Rusia a fost anulat, întâlnirea G8 de la Soci a fost anulată, Rusia a fost exclusă din G8, negocierile cu Agenția Internațională de Energie Atomică și cu Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică au fost suspendate”²².

În data de 11 septembrie 2014, Uniunea Europeană a reîntărit măsurile împotriva Rusiei și a lărgit sancțiunile. Uniunea Europeană a restricționat aproape în totalitate accesul investițiilor rusești la piața de capital a uniunii, companii și state europene nu vor mai acorda împrumuturi a cinci mari bănci rusești, a fost interzisă cooperarea interbancară, au fost interzise serviciile financiare, statele europene nu mai sprijină exploatarea petrolului în zona arctică, a fost interzisul comerțul cu nouă companii din Rusia, 24 de persoane au fost declarate *persona non grata* în teritoriul european²³.

Situația din Ucraina rămâne o dilemă datorată incapacității și coerenței elitei ucrainiene de a alege un drum țării. Rusia de-a lungul istoriei s-a ghidat după teoria realistă datorită fricii de a fi cotoplită. După ultima invazie din a doua mare conflagrație mondială, teritoriul rus a devenit un teritoriu sacru pentru „țării roșii”. Nimeni nu trebuie să se mai apropie de teritoriul rus. După dezmembrarea Uniunii Sovietice, Rusia și-a construit o serie de state-tampon sub egida Comunității Statelor Independente sau a Organizației Tratatului de Securitate Colectivă având ca principal rol eliminarea acestui pericol istoric. Obsesia rusă pentru frontieră se explică datorită deselor incursiuni în teritoriul rus, dar și a reliefului plan, întins²⁴.

După revolta care l-a îndepărtat pe Ianukovici și anexarea Crimeii, poporul ucrainian și-a ales un președinte proeuropean, Petro Poroșenko. Uniunea Europeană nu mai dorește să investească în Ucraina din cauza nivelului foarte mare al corupției care confiscă în detrimentul unor altor scopuri și care nu corespund cu voința europenilor. Dacă Ucraina rupe definitiv relația cu Rusia aceasta pierde 28% din puterea de cumpărare, iar aprovizionarea cu gaz este compromisă definitiv²⁵.

Concluzii

„Opinia publică ucraineană nu are încredere în viitorul țării. Unii consideră protestele de pe EuroMaidan au fost stimulate de oligarhi ce au o legătură strânsă cu Europa. Oligarhi proeuropeni au creat haosul pentru a prelua puterea de la foștii oligarhi aserviți Moscovei. Ucraina este o țară situată la granița fostului imperiu țarist și este leagănul civilizației medievale rusești, este obligată să aleagă între Rusia și Europa, nu poate rămâne neutră”²⁶.

Dilema geopolitică a Uniunii Europene este Ucraina, dilema Rusiei este Ucraina. Ucraina

este importantă pentru că reprezintă un pivot care se întinde spre imensele resurse de petrol și gaz ale Asiei Centrale pentru Europa și spre enorma prosperitate a Uniunii Europene pentru Rusia. Rusia are nevoie de Ucraina ca și țară de tranzit, deoarece Rusia este dependentă de exportul de gaze.

Uniunea Europeană are nevoie de Ucraina pentru a-și mări piața și importanța la nivel mondial. Uniunea Europeană vrea să se extindă, Rusia dorește să stopeze acest lucru. Această dilemă între Rusia și Uniunea Europeană se va încheia peste un timp. În opinia multor analiști se va produce o istorică reconciliere cu Rusia, iar acest mare stat va renunța la orgoliul său imperial și va face parte din Europa.

Dilema este Ucraina. Conflictul ucrainean este distrugător și consumator de resurse și energii pentru Uniunea Europeană și Rusia. Ambele au în comun dorința de a se dezvolta, sancțiunile impuse de o parte și de cealaltă afectează economiile și proiectele comune. Această încăpățănare geopolitică și geostrategică a Rusiei o aduce în urmă cu câțiva ani, iar Uniunea Europeană se simte nevoită să reacționeze.

Toată această situație este în detrimentul Europei care privește înălțarea noilor centri de putere în următorii ani. Dacă nu își vor rezolva această problemă, Uniunea Europeană și Rusia sunt condamnate la stagnare, regres economic, social și politic.

NOTE:

1 Rafael Caldach Cervera, *Rusia ante el nuevo escenario mundial*, în volumul „Cuadernos de Estrategia” intitulat „Las Potencias Emergentes Hoy: Hacia Un Nuevo Orden Mundial”, Madrid, martie 2011, Ministerul Apărării Regatului Spaniei, p. 85.

2 *Ibidem*.

3 *Ibidem*, p. 86.

4 *Ibidem*, p. 87.

5 *Ibidem*, p. 9.

6 *Ibidem*, p. 93.

7 *Ibidem*, p. 97.

8 *Ibidem*, p. 100.

9 *Ibidem*, p. 103.

10 *Ibidem*, p. 106.

11 *Ibidem*, p. 108.

12 Scott N. Duryea, *How Far can the E.U. expand? The Dilemmas of Ukrainian Membership*, <https://www.odu.edu/content/dam/odu/offices/mun/eu/MEU-Issue-Brief-Ukrainian-Accession.pdf>, p. 2.

13 *Ibidem*.

- 14 *Ibidem*.
15 *Ibidem*, pp. 3-4.
16 *Ibidem*, p. 5.
17 *Ibidem*, p. 8.
18 *Relațiile Uniunii Europene cu Rusia*, <https://www.odu.edu/content/dam/odu/offices/mun/eu/MEU-Issue-Brief-Ukrainian-Accession.pdf>
19 *Ibidem*.
20 *Ibidem*.
21 *Ibidem*.
22 *Ibidem*.
23 *Noi măsuri împotriva Rusiei*, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/144868.pdf
24 Alexandru Cristian, *Provocarea rusă sau reinterpretarea neorealismului*, <http://www.oranoua.ro/alexandru-cristian-provocarea-rusa-sau-reinterpretarea-neorealismului/>, accesat la 07.11.2014.
25 Nicolas Niarchis, *Borderland: Ukraines's Dilemma*, <http://www.newyorker.com/news/news-desk/eu-russia-ukraine-dilemma>
26 *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIE

Cristian Alexandru, *Între Elefant, Urs și Dragon – spre o nouă arhitectură globală*, Editura Rao, București, 2014.

Cristian Alexandru, *Provocarea rusă sau reinterpretarea neorealismului*, <http://www.oranoua.ro/alexandru-cristian-provocarea-rusa-sau-reinterpretarea-neorealismului/>
Cervera Calduch Rafael, *Rusia ante el nuevo escenario mundial*, în volumul „Cuadernos de Estrategia” intitulat „Las Potencias Emergentes Hoy: Hacia Un Nuevo Orden Mundial”, Ministerul Apărării Regatului Spaniei, Madrid, martie 2011.
Duryea N. Scott, *How Far can the E.U. expand? The Dilemmas of Ukrainian Membership*, <https://www.odu.edu/content/dam/odu/offices/mun/eu/MEU-Issue-Brief-Ukrainian-Accession.pdf>
Niarchis Nicolas, *Borderland: Ukraines's Dilemma*, <http://www.newyorker.com/news/news-desk/eu-russia-ukraine-dilemma>
<https://www.odu.edu/content/dam/odu/offices/mun/eu/MEU-Issue-Brief-Ukrainian-Accession.pdf>
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/144868.pdf